

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.102

DOI <https://doi.org/10.15421/3919107>

Башта І. І.,

*кандидат юридичних наук,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Університету державної фіскальної служби України*

Горобець С. Л.,

*магістрант
Університету державної фіскальної служби України*

КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ, В УСТАНОВАХ, ОРГАНІЗАЦІЯХ

CRIMINOLOGICAL PREVENTION OF PREVENTION OF ORGANIZED CRIME ACTIVITY AT ENTERPRISES, INSTITUTIONS, ORGANIZATIONS

У статті досліджено основні фактори запобігання організованій злочинній діяльності на підприємствах, в установах, організаціях.

У кримінологічній теорії і практиці запобігання організованій злочинності розглядається як особливий вид соціальної діяльності щодо недопущення вчинення злочинів шляхом виявлення, усунення та нейтралізації причин, які їх породжують, та умов, які їм сприяють.

Як цілісна інтегративна система протидії злочинності, яка об'єднує зусилля різних соціальних інститутів суспільства, профілактика організованої злочинності підприємств, установ, організацій має здійснюватися як на загальносоціальному, так і спеціально-кримінологічному рівнях.

Важливість проблем протидії організованій злочинності не має призвести до появи «особливих» кримінальних процесів, послаблення кримінально-процесуальних гарантій. Складною нині є проблема захисту працівників правоохоронних органів, провокація, компрометація, втягнення у злочинну діяльність – далеко не весь перелік засобів, що застосовується злочинцями задля блокування дій правоохоронних органів. До того ж багато співробітників цих органів мають працювати в умовах підвищеного професійного ризику.

У зв'язку з цим необхідно якомога оперативніше розробити рекомендації та пропозиції щодо правової та соціальної захищеності працівників правоохоронних органів.

Ефективність заходів спеціально-кримінологічної профілактики організованої злочинності суттєво залежить від повноти реалізації основних положень: виконання та дотримання законів України «Про запобігання корупції» від 27 жовтня 2011 р., «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про прокуратуру» тощо.

Реальна оцінка ситуації свідчить: організована злочинність вразила багато сфер соціального життя. Без ефективних заходів боротьби з нею подальше удосконалення суспільних відносин неможливе. Отже, нагальним завданням є розробка національної програми боротьби з організованою злочинністю.

Необхідно підкреслити, що значну увагу в цій статті приділено правовим межах суб'єктів і об'єктів профілактичної діяльності. Розглянуто державні та спеціалізовані суб'єкти профілактики злочинів у металургійному комплексі.

Ключові слова: *профілактика злочинів, правоохоронні органи, організована діяльність, криміногенна ситуація, металургійний комплекс, попереджувальна діяльність.*

The main factors of prevention of organized criminal activity at enterprises, establishments, and organizations are investigated in the article.

In criminological theory and practice, the prevention of organized crime is seen as a special kind of social activity to prevent crime by identifying, eliminating and neutralizing the causes that give rise to them and the conditions that contribute to them.

As a holistic integrative system for combating crime, which unites the efforts of different social institutions of society, prevention of organized crime of enterprises, institutions, organizations should be carried out both at the general social and special criminological levels.

The importance of combating organized crime should not lead to the emergence of “special” criminal processes, to the weakening of criminal procedural safeguards. The problem today is the problem of protection of law enforcement officials, provocation, compromise, involvement in criminal activity – not all the list of means used by criminals to block the actions of law enforcement agencies. In addition, many staff members of these bodies have to work in the context of increased professional risk. In this regard, it is necessary to develop as soon as possible recommendations and proposals on the legal and social protection of law enforcement officers.

The effectiveness of measures of special criminological prevention of organized crime largely depends on the completeness of the implementation of the main provisions: implementation and compliance with the Laws of Ukraine “On Prevention of Corruption” of 27 October 2011, “On Operational Investigation Activities”, “On National Police”, “About the Security Service of Ukraine”, “About the Prosecutor’s Office”, etc.

A real assessment of the situation shows that organized crime has affected many areas of social life. Without effective measures to combat it, it is impossible to further improve social relations. Therefore, the urgent task is to develop a national program to combat organized crime.

It should be emphasized that much attention is paid in this article to the legal boundaries of the subjects and objects of prevention. State and specialized subjects of crime prevention in metallurgical complex are considered.

Key words: *crime prevention, law enforcement, organized crime, criminogenic situation, metallurgical complex, preventive activities.*

Нині основною метою кримінологічної профілактики є виявлення причин і умов злочинності. Причини і умови організованої злочинності на підприємствах, в установах, організаціях характеризуються достатньою новизною, визначеними сучасними економічними і соціальними процесами в українському суспільстві. В УРСР кримінологічній профілактиці злочинності, в тому числі організованій злочинності на підприємствах, в установах, організаціях, приділяли значну увагу як державні, так і правоохоронні органи.

Відомий науковець В.А. Дубовцев розглядає кримінологічну профілактику в контексті боротьби з організованою злочинністю на підприємствах, в установах, організаціях, яка залежить від політичної волі лідерів і політичного ладу в країні. При слабкому варіанті (ліберальний ультраавторитарний режим і необоротно корумпований режим) він прогнозує повну криміналізацію суспільства. І тільки при активних і сильних варіантах (оптимально ліберальний партійно-державний режим) можлива, на його думку, зупинка росту і зменшення організованої злочинності на підприємствах, установах, організаціях нижче рівня, що становить загрозу національній безпеці [1, с. 35–36].

На думку В.В. Лунєєва, важливим фактором попередження організованої злочинності на підприємствах, в установах, організаціях є заходи соціального контролю. Вченим виділені країни світу, які мають, згідно зі статистикою, порівняно низький рівень такої злочинності. Ці країни суттєво різнилися за більшістю кримінологічних важливих показників: економічних, політичних, соціальних релігійних та інших, але мали одну загальну соціальну характеристику – сильний соціальний контроль [2, с. 24].

З урахуванням вищезазначених точок зору видається, що соціально-орієнтована економіка і сильний соціальний контроль є базисними чинниками запобігання та протидії організованої злочинності на підприємствах, в установах, організаціях. Загалом попередження злочинності цього виду можливе з використанням комплексу економічних, соціальних, політичних, організаційних, психологічних заходів і заходів, що застосовуються в масштабах українського суспільства.

Визначальна суспільно значуща роль попередження організованої злочинності на підприємствах, в організаціях та установах, пов'язаних із металургійним комплексом. Нині місце і роль металургії визначається її внеском в забезпечення металопродукцією економіки України і валютними надходженнями від експорту. Варто додати, що в цій галузі промисловості поряд із діловою та виробничою активністю відбувалися масштабні процеси криміналізації. Очевидно, що заходи кримінально-правового репресування, до яких належить виявлення і розслідування організованої злочинності на підприємствах, в установах, організаціях, є явно недостатніми в сучасних економічних, політичних і соціальних умовах. Тому об'єктивно необхідний комплекс правових методів із профілактики таких злочинів, визначення суб'єктів та об'єктів профілактичної діяльності, проведення

аналізу і детальної класифікації профілактичних заходів, поточне і перспективне планування профілактичної роботи і, зрештою, чітка координація діяльності всіх суб'єктів кримінологічної профілактики.

Правова межа суб'єктів і об'єктів профілактичної діяльності на підприємствах, в установах, організаціях у металургійному комплексі з певних позицій є досить умовною. Об'єктом профілактичної діяльності в металургійному комплексі є економічна система господарюючих суб'єктів у правовому середовищі ринкових відносин. Причому профілактичні функції виконуються не тільки безпосередньо акціонерами, менеджментом підприємств, а й керівниками різних державних відомств, що мають політичні, економічні та правові механізми впливу на функціонування і розвиток цієї галузі промисловості.

Категорії суб'єктів профілактичної діяльності в металургійному комплексі досить різноманітні, з огляду на їх функціональні повноваження та основні напрями діяльності. Варто зазначити, що попередження організованої злочинності на підприємствах, в установах, організаціях загалом досягається відповідною профілактичною роботою всього суспільства, його основних інститутів – держави як такої. Суб'єкти профілактичної діяльності в металургійному комплексі можуть мати статус державних і недержавних, спеціалізованих і неспеціалізованих. Головна вимога – всі суб'єкти профілактичної діяльності мають бути об'єднані в єдину систему, яка повинна мати такі основні ознаки, як стабільність і керованість ланок, узгодженість дій всіх її рівнів. Важливе значення має також точне визначення функцій кожного рівня системи і чітке виконання цих функцій кожним суб'єктом профілактики.

До державних і спеціалізованих суб'єктів профілактики злочинів у металургійному комплексі належать, перш за все, органи Національної поліції. Саме ця правоохоронна структура виконує значний обсяг роботи по спеціально-кримінологічному попередженню злочинності, в тому числі організованою злочинністю на підприємствах, в установах, організаціях і у сфері незаконного обігу чорних і кольорових металів. Оперативні підрозділи Національної поліції роблять вирішальний внесок у запобігання підготовлених злочинів, припинення розпочатих злочинів.

Профілактична діяльність Національної поліції визначається самим функціональним змістом її діяльності, що спрямована на виявлення та оперативне усунення, а в деяких випадках – на блокування або нейтралізацію причин і умов, що сприяють вчиненню організованою злочинністю на підприємствах, в установах, організаціях злочинів різного характеру.

Досить дієвим заходом попередження злочинності в металургійному комплексі є діяльність слідчих, яка спрямована на виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів. Матеріали наглядової та слідчої практики прокуратури Харківської області показали, що часто причиною скоєння розкрадань металів була відсутність чіткої координації охоронної діяльності на підприємствах і слабка технічна укріпленість їхніх територій.

Місце і роль прокуратури серед суб'єктів спеціально-кримінологічного попередження злочинів визначаються її статусом єдиної, централізованої системи, що здійснює нагляд за виконанням законів. Цілком очевидно, що в процесі реформування країни виникли нові для органів прокуратури умови вирішення завдань по захисту економічних відносин від злочинних посягань. Нині посилилася правозахисна роль прокуратури, зріс її внесок у попередження злочинів, які зазіхають на базисні економічні відносини в суспільстві.

Ефективність профілактичної діяльності прокуратури суттєво залежить від координації діяльності всіх правоохоронних органів по боротьбі з організованою злочинністю на підприємствах, в установах, організаціях. Координуюча роль прокуратури має особливе значення для впорядкування, регулювання і підвищення ефективності попереджувальної діяльності.

Превентивна діяльність органів ДФС України визначається заходами щодо попередження перевозу контрабанди, ухилення від сплати митних платежів, незаконного експорту товарів, науково-технічної інформації та послуг, інших порушень митного та податкового законодавства. Органи ДФС України здійснюють, насамперед, сукупність заходів по забезпеченню дотримання законодавства про податкову та митну справу.

Крім спеціалізованих органів, у вирішенні завдань із профілактики організованої злочинності на підприємствах, в установах, організаціях бере участь досить широке коло неспеціалізованих державних органів.

Органи місцевого самоврядування також роблять свій внесок у попередження організованої злочинності на підприємствах, в установах, організаціях. На місцевому рівні вони реалізують комплексні плани по боротьбі зі злочинністю, які містять як загальносоціальні, так і спеціальні заходи профілактичного характеру.

До неспеціалізованих суб'єктів попередження злочинності необхідно зарахувати самі підприємства, установи, організації. Наприклад, у металургійній галузі промисловості такими підприємствами

є підприємства металургійного комплексу. Саме від забезпечення їхньої власної безпеки істотно залежить стан організованої злочинності на цих підприємствах. До числа превентивних заходів служб власної безпеки і обліково-контрольних підрозділів належать контроль за рухом сировини, готової продукції та інших цінностей, вдосконалення системи обліку, підтримання цінової політики в інтересах підприємства з урахуванням кон'юнктури ринку та ін.

Під час розгляду цього питання доречно зазначити, що профілактичні заходи по запобіганню організованій злочинності на підприємствах, установах, організаціях можуть бути розглянуті з позиції загальних принципів класифікації, визнаних кримінологічною наукою.

Перш за все, виділяють загальні і спеціально-кримінологічні заходи попередження організованої злочинності на підприємствах, в установах, організаціях. За змістом всі заходи попередження злочинності поділяються на економічні, політичні, соціальні, організаційно-управлінські, правові, культурно-виховні та ін. Досить розгалужена класифікація застосовується до спеціально-кримінологічних заходів попередження злочинності.

Так, за масштабами дії виділяються державні, регіональні, місцеві заходи попередження. Залежно від початку реалізації розрізняють заходи первинного попередження і заходи попередження рецидивних проявів, а також ранне і безпосереднє попередження. За ступенем радикальності виділяють заходи, що попереджають можливість прояву криміногенних ситуацій і явищ, що нейтралізують або повністю усувають їх. За механізмом дії виділяють такі заходи: сигнали і заходи прямої дії [3, с. 130]. Зазначена класифікація профілактичних заходів дає змогу забезпечити комплексний підхід до організації попередження організованої злочинності на підприємствах, в установах, організаціях.

Із цього і випливає, що системний підхід до формування методичних основ запобігання злочинам дає змогу здійснювати кримінологічну профілактику організованої злочинності на підприємствах, в установах та організаціях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дубовцев В.А. Кримінальна ситуація в Росії: діагноз і прогноз. *Чинювник*. 2000. № 1. С. 35–36.
2. Лунеев В.В. Географія організованої преступності і корупції в Росії (1997–1999). *Государство и право*. 2000. № 11. С. 21–41.
3. Алексеев А.И. Криминология (курс лекцій). Москва, 1999. 340 с.